

ECSTASY VE BENZERLERİ HIZLA YAYILIYOR SAHTE CENNETİN KARANLIK YÜZÜ

Birçoğumuz madde bağımlılığını toplumsal bir sorun olarak görürüz. Yalnızca bağımlı kişi değil, aileler, gençler ve toplumun diğer kesimleri de bundan etkilenir; hem manevi, hem de maddi olarak bu denli yıkıcı bir etkiye sahip bir başka şey neredeyse yok gibidir. Ancak, çoğu zaman çocuklarımızın, arkadaşlarımızın ya da çevremizdeki birinin nasıl bir uçuruma sürüklenmek üzere olduğunu görmemiz zordur. Özellikle her gün yeni bir uyuşturucu/uyarıcı maddenin piyasaya çıktığı ve bunların yaratacağı etkilerin tam olarak bilinmediği düşünülürse, tehlikenin ne kadar büyük olabileceğini söyleyebiliriz.

“Kalbim o kadar hızlı atmaya başladı ki, kalp krizi geçirdiğimi düşündüm. Sonra birden kendimi Hollywood yıldızı gibi hissetmeye başladım; yorulmak nedir bilmeden bütün gece dans edebildim. Ancak, bir süre sonra ateşim çıkmaya başladı ve aniden içimi bir karamsarlık kapladı. Elimi cebime attım ve o haplardan iki tane daha çıkardım. Bir süre sonra artık kafamı taşıyamıyordum ve yere yatmak zorunda kaldım. Çok korkmuştum; ne yapacağımı bilmiyordum...” Bunlar, 17 yaşındaki Daniel Oerum’un sözleri. Daniel, California’da yaşıyor, 6 ay öncesine kadar Ecstasy (ekstazi diye okunur) bağımlısı ve satıcısıymış. Çekingen bir genç olduğu için önceleri arkadaşlarının önerisi üzerine biraz cesaret bulmak ve kendine güvenini kazanabilmek için kullanmaya başlamış bu hapları. Özellikle bütün gece süren partiler ve elektronik müzik çalan kulüplerde bu hapları kullanan birçok gençle tanışmış. Ancak, bir süre sonra Daniel, hap almadan geçen bir günün kendisi için çekilmez ol-

duğunu düşünmeye başlamış ve her gün almaya başlamış. Sonunda günde 5 taneye kadar çıkmış aldığı hap sayısı, aşırı derecede kilo kaybetmiş, dişleri çürümüş ve para bulmak için hırsızlık yapmaya başlamış. Daniel bir gün yaşadığı kötü bir deneyimin ardından babasına gidip “yardıma gereksinimi” olduğunu söylemiş. Ertesi gün bir tedavi merkezinin yolunu tutmuşlar. Aradan 6 ay geçmiş, Daniel şimdi “temiz”; kilo almaya ve yeniden kendine bakmaya başlamış. Ancak, kullanmış olduğu Ecstasy’nin bundan sonra da sürebilecek etkileri konusunda kaygılı: “sanki beynim ciddi bir hasar görmüş gibi hissediyorum. Birisiyle konuşurken bazen birden bire durmak zorunda kalıyorum; çünkü, söylemek istediğim sözcüğü anımsayamıyorum ya da bir yere giderken yolun ortasında nereye gittiğimi unutuyorum” diyor. Bu kaygılarına karşın yine de, Daniel gelecekte umutlu ve “her şeye karşın, kendimi yeniden doğmuş gibi hissediyorum” diye ekliyor.

Daniel, uyuşturucu ya da uyarıcı hap kullanan milyonlarca gençten yalnızca biri. Daniel’in bağımlısı olduğu Ecstasy ya da bilimsel adıyla 3,4-metilendioksi-metamfetamin (MDMA), uyarıcı etkisi olan bir madde. Ecstasy, son yıllarda özellikle lise, hatta ortaöğretim gençliği arasında kullanımı hızla yaygınlaşan yasadışı maddelerden. Öteki bağımlılık yaratan maddelerden farklı olarak, MDMA’nın, beyinde yarattığı hasar ve bağımlılık derecesiyle ilgili yakın zamana kadar elimizde kesin bilgiler yoktu. Ancak, son yıllarda yapılan tüm çalışmalar, MDMA ve türevlerinin, sanıldığı kadar aksine son derece tehlikeli olabileceğini gösteriyor.

Amerika ve Avrupa’da özellikle “kulüp hapi” olarak bilinen ve kullanım yaşı neredeyse 13’e kadar inmiş olan Ecstasy, ülkemizde de gençler arasında hızla yaygınlaşıyor. Ülkemizde yapılan bir araştırmaya göre, ilk defa bu hapla tanışma yaşı 13-15 ve araştırmaya katılan ortaöğretim gençleri arasında yaşamı boyunca bir kez ya da daha fazla Ecs-

tasy kullananların oranı % 2,5. Bu sayı Avrupa ya da Amerika ortalamasının altında elbette; ama yine de bu maddenin diğer uyuşturucu/uyarıcılara oranla görece yeni ve fiyatının da düşük olması, tehlikenin her geçen gün ne denli büyüyebileceğinin göstergesi.

Nasıl Bir Madde?

Sokaklarda Ecstasy, XTC, Adam, M&M ya da E gibi adlarla satılan MDMA, aslında vücut işlevlerini aşırı derecede etkileyen psikoaktif bir amfetamin türevidir. MDMA da, benzerleri olan MBDB, MDE, MDA ve DOB da, diğer birçok uyuşturucudan farklı olarak, tümüyle laboratuvarlarda üretilen sentetik maddelerdir. Bu maddeler her ne kadar Ecstasy ortak adıyla anılsa da içeriklerine katılan farklı kimyasal maddeler nedeniyle yarattıkları etki de, neden oldukları hasar da birbirinden farklıdır. Farklı kişilerce üretildikleri için de saflıkları da farklı olabilir; kimi zaman içeriklerine başka maddeler karıştırılabilir.

1970'lerin ortalarında kimyager Alexander Shulging, psikoterapide yardımcı olabilecek bir ilaç olarak Ecstasy'i ilk defa tanıttığında pek kimse ilgi göstermemişti. Zamanla psikoterapistler, ilacın rahatlatıcı etkisi sayesinde psikoterapi sırasında "engel"leri aşmaya ve özellikle ilişkileri anlayabilme konusunda kavrayışa yaptığı olumlu etkileri olduğunu fark ettiler. 1980'lerde daha çok psikiyatristlerce kullanılan Ecstasy, 1990'larda eğlence amacıyla kullanılan ve yasal olmayan bir uyuşturucu/uyarıcı madde haline geldi. Bu arada Ecstasy kullanmakla, psikolojik semptomlar ve psikiyatrik bozukluklar arasında da değişen oranlarda ilintiler saptanmaya başlandı. Laboratuvar hayvanları üzerinde yapılan çeşitli deneylerde de yüksek dozlarda alınan Ecstasy'nin serotonin, dopamin ve nöropinefrin gibi beyindeki kimyasal ileticilerin düzeyini düşürdüğü ve serotoninin salındığı sinir terminallerine zarar verdiği ortaya çıkarıldı. Daha sonra bu çalışmalardan yola çıkılarak yapılan araştırmalarla, Ecstasy'nin insanlarda da serotonin düzeyinin düşmesine yol açacağı sonucuna varıldı. Düşük serotonin düzeyiyle, doğrudan depresyon ve kaygı (anksiyete) kriziyle bağlantılı.

Çoğu zaman mutluluğu yakalamak, dertlerden, sıkıntılardan uzaklaşabilmek için alınan haplar, özellikle sürekli kullanıcılarda çok ciddi psikolojik sorunların doğmasına ya da gelişmesine neden olabilir.

Nasıl Etki Ediyor?

Ecstasy yutulduktan, burna çekildikten ya da vücuda enjekte edildikten (en sık rastlanan biçimi hap ya da kapsül olduğundan genellikle ağızdan alınır) sonra, kısa bir zaman içinde beyne ulaşmasını sağlayacak bir kimyasal yapıya sahip. Midede çözündükten sonra, kan yoluyla ince bağırsak ve karaciğere, oradan da kalbe taşınır. Kalpten akciğerlere pompalanır ve burada oksijenlenip yeniden kalbe gönderilir. Oksijenlenmiş kan, Ecstasy'i kalpten kolayca beyne taşıyor. Normalde, beyinde kan damarlarıyla beyin maddesi arasında, birçok ilacın geçmesini engelleyen bir bariyer bulunur. Ancak Ecstasy, özel kimyasal yapısı sayesinde bu engeli kolayca aşabiliyor. Boş mideyle alındığında, Ecstasy'nin beyne ulaşması neredeyse 15 dakika gibi kısa bir süre alırken, etkisinin en üst düzeye ulaşması yaklaşık 2 saat sürüyor.

Bir süre öncesine değin, Ecstasy'nin beyinde yarattığı etki konusunda çok fazla bilgiye sahip değildik. Ancak, bilimadamları Ecstasy'nin ruh halini ve

davranışları nasıl etkilediği ve değiştirdiğiyle ilgili önemli ipuçları yakaladılar. Kısa dönemli etkileri, daha çok beyin kimyası ve davranışlarda ortaya çıkan değişimi, uzun dönemli etkilerse, beyin yapısındaki ve buna bağlı davranışlardaki değişimi kapsıyor. Ecstasy her şeyden önce biliş (cognition), ruh haline ve belleğe etki ediliyor, kaygı ve algılamayı uyarıyor. Bunlara ek olarak uyku, açlık, acı, yorgunluk gibi hislere de etki ediyor.

Serotonin, beyinde sentezlenen, depolanan ve özel nöronlarca salınan bir sinyal iletişi (nörotransmitter). Uyumak, acıkmak, kaygı, bellek, duygular ve algılama gibi birçok şeyin düzenlenmesinde serotonin önemli bir rol oynuyor. Serotoninin işlevi, daha çok beyin hangi bölgesinde salındığına ve bu bölgedeki serotonin alıcısına göre değişiklik gösteriyor. Örneğin, hipokampusdaki serotonin belleği düzenlerken, bir başka merkez olan amigdaladaki, ruh halinden sorumlu. Alınan haptın içerdiği maddeye göre etki ettiği bölge de farklı olabildiğinden, Ecstasy adı altında toplanan maddelerin hepsi aynı etkiyi göstermeyebilir. Ecstasy'nin asıl hedefi, serotonin terminale geri götürülecek olan taşıyıcılar (transporterler). Ecstasy bunları tahrip ediyor ya da tersine, çalışmasına neden oluyor. Böylece, ortamda fazla miktarda serotonin bulunuyor ve yine fazla miktarda serotonin alıcısı aktive ediliyor. Serotonin gibi, dopamin üzerinde de Ecstasy'nin benzer etkiyi gösterdiği biliniyor. Serotonin salgılanması kişinin kendisini daha iyi ve mutlu hissetmesini sağlıyor. Sağladığı bu geçici iyi hisler de, kişinin daha sonra yeniden Ecstasy almak istemesine neden olabiliyor. Bu da uzmanların söylediğine göre, maddenin "bağımlılık" yaratabilme etkisinin bir göstergesi kabul edilebilir.

Yan Etkileri

Henüz 19 yaşındaki Melissa Ross'un ilk Ecstasy deneyimi bir hastanenin morgunda son buldu. Melissa'nın ölüm haberi okuldaki arkadaşları arasında şok etkisi yarattı; hiç kimse Melissa'nın böyle bir şey yüzünden yaşamını yitirdiğine inanmadı. "Bırakın uyuşturucuyu, Melissa sigara bile iç-

mezdi” diyor yakın bir arkadaşı ve ekliyor: “Büyük olasılıkla yalnızca merak ettiği için denemiştir; eğer Ecstasy’nin öldürücü bir etkisi olabileceğini bilseydi, asla denemezdi.” Doktorlar, Melisa’nın ölüm nedeninin hipertermia olarak bilinen vücut sıcaklığında aşırı derecede artış olduğunu söylüyorlar. Ecstasy’nin beyne yaptığı etki sonucu beyin, aşırı hızlanan kalp atışları ve kan basıncı uyarısını algılayamadığı ve bunun sonucunda vücut sıcaklığındaki yükselmeyi de düzenleyemediği söyleniyor. Özellikle, dans ederken terleme sonucu dehidrasyon (vücudun aşırı derecede su kaybetmesi) meydana gelmesiyle bu gibi etkilerin ortaya çıktığını ancak, Ecstasy’nin vücudun gönderdiği bütün bu tehlike sinyallerini maskeleyiğini de eklemek gerek.

Doğrudan Ecstasy ile bağlantılı ölüm sayısı belki çok fazla değil; ancak bu, tehlikenin azlığından değil daha çok, hastanelerin bu konuya henüz yabancı olmalarıyla ya da Ecstasy’le birlikte başka maddelerin de kullanılması yüzünden tanı koyarken yaşanan yanılgılarla ilgili.

Ecstasy’nin beyinde yarattığı hasara bağlı olarak, özellikle yüksek dozda kullanımların çok ciddi yan etkileri olduğu hayvanlar üzerinde yapılan testlerle kanıtlandı. Ancak, depresyon, davranış bozukluğu, kaygı krizleri gibi olumsuz psikolojik etkilerle, terleme, ağız kuruluğu, kalp atışlarında hızlanma, yorgunluk, kas spazmları (özellikle çeneyi sıkıkmak gibi) ve hipertermia, tek bir hâpın bile neden olabileceği yan etkiler. Ayrıca, serotonin nöronları, kaybedilen serotonin kısa sürede yerine koyamadığından daha sonra her uyarı daha az serotoninin salımı ve daha az sayıda serotonin alıcısının aktive olmasıyla sonuçlanır. Bu da günlük yaşamda gereksinim duyulan durumlarda gerekli miktarda serotoninin salınamamasına, dolayısıyla depresyona ve kaygıya neden oluyor. Gerçekten, tüm kullanıcıların söylediği şey, bir süre sonra vücudun Ecstasy’e karşı tolerans gösterdiği ve artık eskiden alınan dozun aynı etkiyi yapamadığı. Bu nedenle de, kullanıcıların büyük bir kısmı bir süre sonra kullandıkları dozu artırıyorlar. Bir gecede alınan birden fazla hâpın ölümcül bir etkiye neden olabileceği biliniyor. Uzmanlar, yüksek dozda Ecstasy’nin, hipertermianın yanı sıra,

yüksek tansiyon, kalp atışlarında düzensizlik, merkezi kramplar, kaslarda kalıcı hasarla, tuz ve sıvı kaybından kaynaklanan böbrek tahribatına yol açabildiğini söylüyorlar.

Uzun dönemde uyku bozuklukları, paranoya, obsesif bozukluklar ve depresyon gibi psikiyatrik etkilerinin sürmesinin yanı sıra, özellikle bellekte birtakım hasarlara neden olduğu yapılan çalışmalarla da kanıtlandı. Toronto’daki Bağımlılık ve Zihin Sağlığı Merkezi’nden Stephen Kish, 26 yaşında aşırı dozda Ecstasy’den ölmüş birinin beyniyle, Ecstasy kullanmayan 11 denegün beyni üzerinde yaptığı karşılaştırmalı çalışma sonucunda, Ecstasy kullanıcısının beyinde serotonin ve onunla bağlantılı diğer kimyasalların % 50-80 oranında daha az olduğunu saptamış. May-

munlar üzerinde yapılan bir başka çalışmaysa, 4 gün boyunca günde 2 adet Ecstasy hâpı verilen maymunların beyininde 2 hafta sonra serotoninin büyük oranda yitirildiği ve nöronların hasar gördüğü görüntülenebilmiş. Bununla birlikte, bu araştırmanın üzerinden 7 yıl geçtikten sonra aynı maymunlara yapılan görüntülemelerde iyileşme olduğu ancak, tam bir düzelme olmadığı da saptanmış.

Johns Hopkins Tıp Enstitüsü’nden George Ricaurte ve Una D. McCann’ın çalışmasındaysa, 24 Ecstasy kullanıcısı ve 24 denek (daha önce hiç Ecstasy kullanmamış) bellek testinden geçirilmiş. Kullanıcılar, diğerlerine oranla test sırasında gördükleri ya da duydukları şeyleri anımsamakta daha fazla zorlanmışlar. Ayrıca araştırmayı yapanlar, MDMA’nın alınmasının üzerinden 2 hafta geçinceye değin bellekte bozulma yaratabildiğini ve bunun yüksek doz

alanlarda daha ciddi boyutlara varabileceğini de göstermişler. Bunlara ek olarak, Ricaurte ve ekibi, yalnızca serotonin kaybının değil, dopamin kaybının da Parkinsonizm (Parkinson benzeri bir hastalık) gibi çok ciddi rahatsızlıklarla sonuçlanabileceğini göstermişler. Özellikle dopamin miktarının yaşla birlikte iyice azalması sonucu, aradan yıllar geçtikten sonra Parkinsonizmin kendini gösterebileceği söyleniyor.

Nasıl Bir Tedavi?

MDMA ya da türevlerinin yaptıkları etkiye göre dış görünüşten ve birtakım normal dış davranışlardan, kişinin Ecstasy kullanıcısı olup olmadığı her zaman anlaşılamayabilir. Bunun için birtakım testler geliştirilmiş. Bunlardan en çok başvurulanı, idrar testi. MDMA, kullanıldıktan 2-5 gün sonrasına kadar idrarda saptanabiliyor. Bu süre, kullanılan maddenin miktarına göre değişebiliyor; her 6 saatte vücuttaki miktarı yarıya iniyor. Bununla birlikte, yüksek dozlarda üst üste kullananlarda MDMA vücutta birikim yaptığı için birkaç hafta sonra bile idrar testinde görülebiliyor. Bir diğeri, saç testi. Kan dolaşımındaki ilaç, saç diplerine çöker. Böylece saçlar uzadıkça bir kayıt belgesi gibi çalışır; maddenin ne zaman alındığı, saç boyundan anlaşılabiliyor. Yeni geliştirilen bir başka testte de, kullanıcının dokunması olası bir eşya özel bir maddeyle kaplanıyor ve laboratuvarında yapılan analizlerde kişinin kullanıcı olup olmadığı anlaşıyor.

MDMA ve türevlerinin bağımlılığının tedavisinde de, kokain ya da amfetamin gibi psikouyarıcıların tedavisinde kullanılan yöntemler uygulanıyor. Ayrıca uzmanlar, psikoterapi ve bilişsel-davranışsal terapinin de gerekli olduğunu belirtiyorlar. İlaç tedavisiyse, daha çok bağımlı bıraktığı etkiye göre değişik ilaçların kullanılmasıyla gerçekleştiriliyor. Ama yine de serotonin miktarını artırıcı etkisi olan antidepresan ilaçlar ve yiyecekler öneriliyor.

Elif Yılmaz

Kaynaklar

<http://www.ecstasy.org/info/karl.html>
http://www.iem.gov.tr/narkotik/uzv_extacy.html
<http://www.nida.nih.gov>
<http://www.drugabuse.gov/pubs/teaching/teaching4/Teaching2.html>
<http://165.112.78.61/Meetings/MDMA/MDMAExSummary.html>
D’Angelo L., “ ‘E’ Is For Empty” Science World, 7/21 Şubat 2003
http://www.sciam.com/“Ecstasy’s_Legacy”
www.bagimlilik.net/sayi10/makale5.pdf